J. SLIS, 17(2): 91-105, Summer 2025

ISSN: 2008-5222
slis.scu.ac.ir

Shahid Chamran University of Ahvaz

Journal of Studies in Library and Information Science
(*JSLIS*)

https://doi.org/10.22055/slis.2025.47557.1970

Research Paper

The role of media in explaining the phenomenon of surrogacy: Emphasizing the information salience theory

Oranus Tajedini [1*], **Fakhrossadat Hasheminasab** [2]

1. Department of Information Sciences & universology shahid Bahonar University, Kerman, Iran
2. PhD in Sociology, graduate of Shahid Bahonar University, Kerman, Iran

Article Info.

Received: 2025/04/12 **Accepted**: 2024/11/26

Abstract

Background and Objectives: Surrogacy, defined as an arrangement in which a woman carries and delivers a child for intended parents, is increasingly used worldwide as a reproductive solution for infertile couples. Despite its medical and social significance, surrogacy remains controversial, often entangled in cultural, ethical, and psychological debates. In many societies, including Iran, the practice is surrounded by taboos, secrecy, and judgment, creating complex challenges for both surrogate mothers and commissioning families. These complexities underline the crucial role of the media in shaping public understanding. According to the Information Agenda-Setting Theory, media may not dictate people's opinions directly but strongly influence which issues audiences consider important and how they prioritize them. By repeatedly emphasizing certain aspects of a topic, the media construct collective frames of meaning that shape social discourse. When applied to sensitive issues such as surrogacy, this theoretical perspective highlights the responsibility of media in either reinforcing stigma or facilitating acceptance. The Iranian Films Motherless (2020) and Titi (2021) offer compelling examples of how surrogacy is represented in popular culture. Both films portray surrogate motherhood in emotionally charged contexts, often emphasizing hardship, stigma, and moral ambiguity. This study therefore investigates how such cinematic portrayals highlight specific themes and how audiences internalize these messages in their attitudes toward surrogacy.

Methodology: This research adopted a qualitative phenomenological approach, appropriate for exploring under-researched, emotionally complex phenomena. Seventeen participants, aged between 18 and 60 and representing varied educational backgrounds from high school diploma to PhD, were selected using purposive and theoretical sampling. Both men and women were included to capture diverse perspectives. As a prerequisite, all participants viewed *Motherless* and Titi. In-depth semi-structured interviews were then conducted, enabling participants to share reflections on the films and on surrogacy more broadly. Interviews were analyzed using thematic analysis informed by grounded theory principles, involving open, axial, and selective coding. Through iterative comparison, recurring categories were identified and refined. To ensure rigor, Lincoln and Guba's trustworthiness criteria—credibility, transferability, and dependability—were applied. This included prolonged engagement with the data, systematic coding, and peer debriefing. The methodological framework thus allowed for

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Shahid Chamran University of Ahvaz. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

rich, nuanced exploration of how media portrayals shaped participants' attitudes.

Findings: Analysis revealed six central themes emphasized by the films and echoed in participants' responses:

Poverty and Economic Pressures: Surrogacy was predominantly framed as a response to financial hardship. Both films depicted women undertaking surrogacy to escape poverty or fund urgent needs, such as medical expenses or housing. Participants frequently described the practice as a desperate act rather than a voluntary reproductive choice.

Control by Commissioning Parents: The intended parents were portrayed as exerting excessive control over the surrogate's lifestyle, movements, and decisions. This dynamic reinforced perceptions of surrogacy as a process that diminishes women's autonomy, casting surrogate mothers as subordinate to clients' authority.

Portrayal of Surrogates as Abnormal: The films suggested that women willing to rent their wombs were eccentric, naïve, or psychologically unstable. In Titi, for instance, the surrogate was associated with mystical beliefs, contributing to the perception that surrogacy is inherently deviant or unnatural.

Temptation of Betrayal: Both films dramatized risks of infidelity and jealousy between surrogates and intended fathers. While fictionalized, these portrayals fueled participants' suspicions about hidden dangers in surrogacy, reinforcing negative moral judgments.

Emotional Dependence and Escape: Participants noted the recurring theme of surrogates developing strong emotional bonds with the fetus, sometimes imagining keeping the child or fleeing with it. Although rare in real-life surrogacy, such narratives resonated strongly, raising questions about whether maternal instincts could ever allow relinquishment.

Social Stigma: Finally, stigma emerged as a dominant theme. Surrogates were shown as objects of gossip and moral disapproval, perceived by society as women who transgress norms of motherhood. Participants, especially from older or less-educated groups, emphasized secrecy, shame, and the fear of judgment. Taken together, these categories indicate that media depictions focused heavily on conflict, stigma, and risk. Positive dimensions such as altruism, compassion, and the joy of helping infertile couples were rarely emphasized, producing a largely negative framing of surrogacy.

Discussion: This study demonstrates how media representations, through agenda-setting mechanisms, profoundly shape public perceptions of surrogacy. By prioritizing themes of poverty, abnormality, and stigma, Iranian films contributed to reinforcing social anxieties and taboos, rather than fostering open discussion. Such portrayals risk narrowing the public's understanding of surrogacy to a set of negative stereotypes, thereby limiting acceptance of the practice as a legitimate reproductive option. The findings affirm the relevance of Information Agenda-Setting Theory: when media repeatedly highlight selected aspects of an issue, these become central in audience cognition, influencing both personal attitudes and broader cultural narratives. In the case of surrogacy, audiences were led to associate the practice with exploitation, secrecy, and moral ambiguity, while overlooking more positive or balanced perspectives. The study thus calls for more responsible and diverse media coverage. Narratives of altruism, supportive legislation, and successful surrogacy experiences could counterbalance negative portrayals, reducing stigma and fostering informed decision-making. Balanced framing would also empower surrogate mothers by affirming their dignity and acknowledging their contributions to family creation. In conclusion, media hold a dual capacity: they can reinforce prejudices or serve as agents of social understanding. By adopting the latter role, media could play a transformative part in normalizing surrogacy, addressing misconceptions, and supporting the rights and well-being of all parties involved.

Keywords: Media, Information, nformation agenda setting theory, Surrogacy, Qualitative approach, Motherless film, Titi film

***Corresponding author:** Email: Tajedini@uk.ac.ir

How to Cite: Tajedini, O., & Hasheminasab, F. (2025). The role of media in explaining the phenomenon of surrogacy: Emphasizing the information salience theory. *Journal of Studies in Library and Information Science, 17*(2), 91-105.

فصلنامه
مطالعات کتابداری و علم اطلاعات. سال ۱۷، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

نقش رسانه‌ها در تعیین نگرش به پدیده رحم اجاره‌ای با تأکید بر نظریه برجسته‌سازی اطلاعات

اورانوس تاج‌الدینی[1*]، فخرالسادات هاشمی‌نسب[2]

۱. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران
۲. دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۶ **تاریخ پذیرش:** ۱۴۰۴/۰۱/۲۳

چکیده

هدف: براساس نظریه برجسته‌سازی، این رسانه‌ها هستند که به مردم می‌گویند به چیز فکر کنند و توانایی این را دارند که توجه مخاطبان را به سمت موضوعات معینی سوق می‌دهند. هدف از انجام این پژوهش تبیین کاربرد نظریه برجسته‌سازی اطلاعات در نگرش به رحم اجاره‌ای بوده و در آن به بررسی نقش رسانه‌ها در شناسانده‌شدن ابعاد اجتماعی فرایند رحم اجاره‌ای پرداخته شده است.

روش‌شناسی: این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شده است. از آنجا که در این پژوهش تبیین نقش رسانه‌ها و برجسته‌سازی اطلاعات توسط آن‌ها نقطه کانونی و یکی از ابزارهای پژوهش محسوب می‌شد؛ دو فیلم سینمایی «بی‌مادر» و «تی تی» با موضوع مورد پژوهش به‌عنوان ابزار رسانه‌ای توسط پژوهشگران انتخاب شدند. مشارکت‌کنندگان عبارت بودند از جامعه‌ای ناهمگن از همه اقشار جامعه با سطح تحصیلات از دیپلم تا دکترا و از سنین مختلف در رنج ۱۸-۶۰ سال و جنسیت‌های متفاوت که حاضر به تماشای دو فیلم موردنظر شدند. در پژوهش حاضر پس از مصاحبه با ۱۷ نفر، پژوهشگران به اشباع نظری دست یافتند. همچنین برای جمع‌آوری اطلاعات، از تکنیک مصاحبهٔ کیفی عمیق از روش نیمه‌ساخت‌یافته استفاده شد.

یافته‌ها: طبق یافته‌های حاصله مقوله‌های محوری‌ست آمده از انجام پژوهش عبارت‌اند از: ۱.فقر فزاینده ۲. کنترل‌گری و نفوذ والدین سفارش‌دهنده بر مادر جایگزین ۳. غیرعادی جلوه دادن زنان جایگزین ۴. وسوسه خیانت ۵. وابستگی فزاینده به جنین و فرار ۶. انگ نامناسب اجتماعی.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش حاضر نشان می‌دهد که رسانه‌ها نقشی کلیدی در اطلاع‌رسانی به جامعه و شکل دادن به ادراکات و قضاوت در مورد مسائل اجتماعی، به‌ویژه در مورد موضوعاتی که دانش کافی و یا تجربه کافی در مورد آن‌ها وجود ندارد، ایفاء می‌کنند. در واقع موضوع رحم جایگزین یکی از موضوعاتی است که بحث‌های عمومی زیادی در جامعه ایجادکرده است. درمسائل مربوط به رحم جایگزین/مادر جایگزین نیاز مبرمی به پوشش مثبت رسانه‌ها وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: *رسانه‌ها، اطلاعات، برجسته‌سازی اطلاعات، رحم اجاره‌ای، رویکرد کیفی، فیلم بی‌مادر، فیلم تی‌تی*

***نویسنده مسئول**
ایمیل: Tajedini@uk.ac.ir

استناد به این مقاله: تاج‌الدینی، اورانوس، هاشمی‌نسب، فخرالسادات (۱۴۰۴). نقش رسانه‌ها در تعیین نگرش به پدیده رحم اجاره‌ای با تأکید بر نظریه برجسته‌سازی اطلاعات. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، *۱۷* (۲)، ۹۱-۱۰۵.

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Shahid Chamran University of Ahvaz. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

مقدمه و بیان مسئله

رسانه‌ها به‌عنوان بخش اعظم ابزارهای حیطه اشاعه اطلاعات نقش به‌سزایی در تغییر افکار افراد ایفا نموده و باعث ایجاد رفتارهای گوناگون می‌شود. Walter Lippmann در سال ۱۹۲۲، عقیده داشت رسانه‌ها قادرند تصورات و پندارهایی را به عموم القاء نمایند. رسانه‌ها بیشتر مواقع نمی‌توانند به مردم بگویند چه بیندیشند، اما تا حد زیادی در این‌که به مخاطبان خود بگویند درباره چه و چگونه بیندیشند، موفقند (Kamali, 2018). McCombs & Shaw (1968) تحقیقاتی را در رابطه با مبارزات انتخاباتی سال ۱۹۶۸، ۱۹۷۲ و ۱۹۷۶ انجام دادند. آن‌ها در تحقیقات خود در زمینه کارکرد برجسته‌سازی رسانه‌های جمعی با توجه به دو عنصر «آگاهی» و «اطلاعات» کوشیدند رابطه میان رأی‌دهندگان و محتوای واقعی پیام‌هایی را که رسانه‌ها در جریان انتخابات ارائه کردند، ارزیابی کنند. حاصل پژوهش‌های آن‌ها نشان دادکه رسانه‌های جمعی، بر آن‌چه رأی‌دهندگان به‌عنوان موضوع مهم در انتخابات مورد توجه قرار می‌دهند، تأثیر زیادی می‌گذارند (McCombs et al., 2018). در واقع سیر تکاملی این گونه پژوهش‌ها به طرح «نظریه برجسته‌سازی اطلاعات» (Theory Information Agenda Setting) که تمرکز بر قدرت تأثیرگذاری رسانه‌ها محور اصلی شالوده‌های آن است، انجامید (Ozmen Akalin, 2023). نظریه «برجسته‌سازی» مدعی تأثیر رسانه‌ها و اطلاعات حاصل از آن‌ها در ایجاد شاخص‌های ذهنی و تعیین نگرش‌های جامعه است (Go, 2023). منظور از قدرت برجسته‌سازی رسانه‌ها این است که رسانه‌های مختلف با ابزارهای دیجیتال و غیردیجیتال این قدرت را دارند که تمرکز جامعه را به مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات به‌طور چشمگیر معطوف ساخته و گروهی از مسائل و موضوعات دیگر را به حاشیه برانند و در درجه کمتری از اهمیت قرار دهند (Proaño, 2021). مفهوم برجسته‌سازی را نباید صرفاً به مفهوم اولویت‌گذاری انتخاب و برتری بعضی از موضوع‌ها و رویدادها در رسانه‌ها تقلیل داد زیرا این مفهوم فراتر از اولویت‌گذاری و دارای شیوه‌ها و پیچیدگی‌های خاص‌خود است. با نگاهی عمیق‌تر می‌توان گفت برجسته‌سازی اطلاعات بر تعیین آن‌چه عامه مردم درباره آن می‌اندیشند و نیز چگونگی شکل‌گیری و تغییر این‌اندیشه‌ها و در نتیجه تغییر نگرش و رفتار کلی جامعه نسبت به یک موضوع خاص ناظر است و در نتیجه رسانه‌های مختلف با بهره‌گیری از این اثر جادویی قادر به تغییر نگرش جامعه در مورد پدیده‌های خاص جامعه‌شناسی و روان‌شناختی هستند (Mason et al., 2023). بعضی پدیده‌های اجتماعی برای حیات و پذیرش در جامعه با تابوهای اجتماعی و موانع فکری آحاد مردم مواجه هستند که این امر در کشورهای جهان سوم مشهودتر است. یکی از این پدیده‌ها «رحم اجاره‌ای» است.

پدیده رحم اجاره‌ای، فرایندی است که در آن یک زن به‌عنوان حامل برای زوجی که نمی‌توانند به طور طبیعی بچه‌دار شوند، باردار می‌شود (Klock & Covington, 2015). در سال‌های اخیر این روش به‌طور فزاینده‌ای به راهی برای ایجاد خانواده در جهان تبدیل شده (Creswell & Miller, 2000) و البته بدیهی است که استفاده از رحم اجاره‌ای، در زمینه‌های مختلف چالش‌زاست که این چالش‌ها ممکن است در ابعاد فرهنگی، اخلاقی، دینی، عاطفی، اجتماعی، حقوقی رخ دهد. تصمیم‌گیری در مورد اجاره دادن رحم معمولاً با انگیزه‌های مالی شروع می‌شود (Ciccarelli & Beckman, 2005). از دیدگاه روان‌شناسانه در مسیر مسأله رحم اجاره‌ای دو بعد متفاوت قابل تشخیص است. یک سمت این مسأله بسیار پرخطر و دردناک بوده و اصولاً با انگیزه‌های مالی انجام می‌شود (Baslington, 2002) و طی آن زنان حامل مسیری دردناک شامل آزمایشات اولیه، استفاده از داروها، پروسه IVF، بارداری پرخطر، جراحی سزارین و گاهی افسردگی پس از زایمان را تحمل می‌کنند که گاهی نیز با احساسات مثبتی مانند خدمت به بشریت، کمک به زوج‌های نابارور، شادی‌آفرینی و... همراه است. سمت دیگر ماجرای رحم اجاره‌ای خانواده‌های امیدواری قرار دارند که تمام روش‌های

دیگر را برای بچه‌دار شدن آزموده‌اند و به نتیجه‌ای نرسیده‌اند و با آخرین ذخیره امید خود به اجاره رحم برای فرزند خود روی آورده‌اند و این مسیر برای‌شان هزینه‌بر، بیمناک و امیدبخش است. در دیدگاه جامعه‌شناسانه بعضی از پژوهشگران رحم اجاره‌ای را به‌عنوان نشانه‌ای از انحلال خانواده تلقی نموده و تهدیدی برای قداست مادری می‌دانند (Raj, 2010). با وجود چالش‌ها، نگرانی‌ها و اهمیت مسأله رحم اجاره‌ای در زمان فعلی؛ پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه بسیار محدود است (Jadva et al., 2015) و همچنین برای حیات و تبیین این مسأله در جامعه تلاش‌های شایان توجهی صورت نگرفته است. بدیهی است که استفاده از امکانات جامعه مدرن در این مهم بسیار مؤثر بوده و رسانه‌ها می‌توانند پرچم‌دار تغییر نگرش در این باره باشند (Abdolalizadeh et.al., 2023). رسانه‌ها با پوشش گسترده این موضوع، نقش کلیدی در شکل‌دهی به نگرش‌ها و برداشت‌های عمومی از رحم اجاره‌ای ایفاء می‌کنند. نحوه پوشش رسانه‌ای، نوع قاب‌بندی اطلاعات، و تأکید بر جنبه‌های مختلف این مسئله می‌تواند به‌طور مستقیم بر پذیرش یا رد این پدیده توسط جامعه تأثیر بگذارد. به‌عنوان مثال، اگر رسانه‌ها بیشتر بر داستان‌های موفقیت‌آمیز و تجربیات مثبت افراد و خانواده‌هایی که از رحم اجاره‌ای استفاده کرده‌اند تمرکز کنند، احتمالاً نگرش عمومی به سمت پذیرش و حمایت از این روش پیش خواهد رفت. در مقابل، اگر رسانه‌ها بیشتر به چالش‌ها، مشکلات قانونی و مسائل اخلاقی رحم اجاره‌ای بپردازند، ممکن است نگرش‌ها به سمت مخالفت و نگرانی تغییر کند. این تأثیرات نشان‌دهنده اهمیت نقش رسانه‌ها در برجسته‌سازی اطلاعات و نحوه شکل‌دهی به نگرش‌های عمومی در مسائل پیچیده و حساس اجتماعی مانند رحم اجاره‌ای است. بررسی تأثیر رسانه‌ها بر نگرش‌ها نسبت به پدیده رحم اجاره‌ای نشان می‌دهد که این نقش فراتر از صرفاً ارائه اطلاعات است؛ رسانه‌ها از طریق برجسته‌سازی جنبه‌های خاصی از این موضوع، می‌توانند به‌طور مستقیم بر نگرش‌ها، تصمیمات و حتی سیاست‌گذاری‌ها تأثیر بگذارند. نظریه برجسته‌سازی اطلاعات به ما یادآور می‌شود که رسانه‌ها با انتخاب و تأکید بر موضوعات خاص، در واقع به جامعه می‌گویند که به چه مسائلی توجه بیشتری داشته باشد و چگونه درباره آن‌ها فکر کند. در مورد رحم اجاره‌ای، این توانایی رسانه‌ها در برجسته‌سازی اطلاعات می‌تواند به پذیرش اجتماعی این پدیده کمک کرده و یا نگرانی‌ها و مخالفت‌ها را افزایش دهد.

نظریه برجسته‌سازی اطلاعات یک مفهوم وابسته است. مفهومی که یک رابطه مثبت و در حقیقت علی و معلولی را بین آن‌چه مورد توجه و تأکید ارتباطات جمعی‌ست و آن‌چه یک به یک مخاطبان مهم قلمداد می‌کنند، مشخص می‌نمایند. به بیان دیگر برجستگی و اولویت یک مسئله به یک موضوع در رسانه‌های گروهی بر میزان اهمیت و اولویت آن‌ها در بین مخاطبان تأثیر می‌گذارد (Potter, 2011). فعالان رسانه‌های اجتماعی نقش مهمی در شکل دادن به واقعیت اجتماعی دارند و این نقش را از طریق وظایف روزانه خویش که انتخاب و نمایش خبر می‌باشد، انجام می‌دهند. این نقش رسانه‌ها یعنی توانائی اثر و تغییر شناختی در میان افراد و ساخت دادن به تفکر افراد، برجسته‌سازی رسانه‌های جمعی خوانده می‌شود (Hermida, 2012). نظریه برجسته‌سازی به این موضوع اشاره می‌کند که چرا اطلاعات درباره مسائل معین و نه همه مسائل در دسترس عموم قرار می‌گیرد؛ چگونه عقاید عمومی شکل می‌پذیرد و چرا مسائل معینی مورد توجه قرار می‌گیرد و دیگر مسائل مورد توجه نیستند (Stiers & Dassonneville, 2025). برجسته‌سازی فرآیندی است که در آن رسانه‌های جمعی تعیین می‌کنند که ما درباره چه بیندیشیم و نگران باشیم. رسانه باعث ایجاد یکسری تصاویر در اذهان همه ما می‌شود. عموم مردم درباره حوادث واقعی از خود عکس‌العمل نشان نمی‌دهند بلکه نسبت به تصاویری که در ذهن‌شان از مسائل و واقعیت نقش بسته عکس‌العمل نشان می‌دهند. به همین دلیل فرآیند برجسته‌سازی برای

تغییردادن تمامی وقایعی که در محیط اطراف ما روی می‌دهند به یک مدل ساده‌تر که قابل بحث برای ما باشد، عمل می‌کند (Siegel, 2022). این موضوع تأکیدی است بر اهمیت تحلیل دقیق و نقد مسئولانه رسانه‌ها در پوشش موضوعات حساس اجتماعی، چراکه نحوه ارائه و برجسته‌سازی اطلاعات می‌تواند تأثیرات عمیق و پایداری بر جامعه داشته باشد. در نتیجه، درک و آگاهی از این فرآیندها، نه‌تنها برای مخاطبان بلکه برای سیاست‌گذاران و فعالان اجتماعی نیز ضروری است تا بتوانند به‌طور مؤثرتری در فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی شرکت کنند و به ترویج درک و پذیرش آگاهانه و مسئولانه کمک نمایند. لذا در جهت فهم نقش رسانه‌ها در شناسایی و فهم پدیده رحم اجاره‌ای دو فیلم بی‌مادر و تی‌تی انتخاب گردیدند. تلاش بر این مسأله بود تا با کمک دو فیلم مذکور نقش رسانه‌ها را در تبیین و معرفی پدیده رحم اجاره‌ای با توجه به نظریه برجسته‌سازی اطلاعات تحلیلی و واکاوی کنیم.

در نهایت این پژوهش در صدد پاسخ به سؤالات زیر است:

نقش رسانه‌ها در نگرش افراد به رحم اجاره‌ای چگونه است؟

قالب‌ها و مقوله‌های که رسانه‌ها در رحم اجاره‌ای به تاکید دارند و برجسته می‌کنند، چه هستند؟

مبانی نظری

چندین دهه از آغاز تحقیق در حوزه برجسته‌سازی می‌گذرد و روند پژوهش‌های این حوزه از پاسخگویی به سؤال اصلی برجسته‌سازی یعنی «درباره چه فکر می‌کنیم» به سمت «درباره چه فکر کنیم و چگونه درباره آن فکر کنیم»، رفته است اما جای پژوهش‌هایی در این حوزه که به مسائل مهم جامعه بپردازد؛ بسیار خالی است. از سوی دیگر مسأله رحم اجاره‌ای و مادری جایگزین مفهومی است که در حوزه‌های مختلف علمی مطرح شده و صورتی بین‌رشته‌ای به خود گرفته و در حوزه‌های مختلف علوم مورد بررسی قرار می‌گیرد. با بررسی‌های صورت‌گرفته در پایگاه‌های اطلاعات علمی معتبر مختلف از جمله WOS, Scopus, Elsevier, PubMed, Medline, Springer, ISC, Noormags و... به‌نظر می‌رسد پژوهش‌های‌اندکی در حول این مساله صورت گرفته است و هنوز جای تحقیق بسیاری برای فهم دقیق تر آن وجود دارد. لذا در اینجا به مرتبط‌ترین پژوهش‌های انجام شده اشاره می‌شود. Trienes et al. (2025) در پژوهش خود به بررسی تحلیل رفتاری برجستگی اطلاعات در مدل‌های زبانی بزرگ پرداخته و پس بررسی ۱۳ مدل در چهار مجموعه داده و به این نتیجه رسیدند که مفهوم سلسله مراتبی و ظریفی از برجستگی دارند که عموماً در خانواده‌ها واندازه‌های مدل‌های ابرداده‌ها ثابت است. درحالی‌که مدل‌های داده‌ای رفتار بسیار ثابتی نشان می‌دهند و از این رو الگوهای برجستگی دارند. این مفهوم از برجستگی را نمی‌توان از طریق درون‌نگری به دست آورد و تنها به‌طور ضعیفی با ادراک انسان از اطلاعات همبستگی دارد. Choi et al. (2025) در مطالعه‌ای به بررسی استفاده دانشجویان دانشگاه از ابزارهای هوش مصنوعی مولد برای وظایف دانشگاهی و ادراکات و رفتارهای آن‌ها در ارزیابی اعتبار اطلاعات تولیدشده توسط هوش مصنوعی و برجسته‌سازی اطلاعات در آن‌ها پرداختند. مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۵ دانشجوی دانشگاه در ایالات متحده انجام شد. این مطالعه انواع مختلفی از وظایف دانشگاهی را که دانشجویان برای آن‌ها از هوش مصنوعی استفاده می‌کردند، از جمله نوشتن، برنامه‌نویسی و یادگیری، شناسایی کرد. با استفاده از دو مدل ارزیابی اعتبار؛ شش عامل مؤثر بر انگیزه و توانایی دانشجویان در برجسته‌سازی اطلاعات تولیدشده شناسایی گردید. Carney (2017) & Lange در تحقیقی تحت عنوان «قاب‌بندی رحم اجاره‌ای در رسانه‌های چاپی ایالات متحده: تحلیلی از تأثیر رسانه‌ها بر نظر عمومی» به بررسی نحوه قاب‌بندی موضوع رحم اجاره‌ای در رسانه‌های چاپی ایالات متحده می‌پردازد. نتایج نشان

می‌دهد که رسانه‌ها از طریق انتخاب قاب‌های خاص، توانسته‌اند بر نگرش‌های عمومی نسبت به رحم اجاره‌ای تأثیرگذار باشند و سیاست‌های مرتبط با این موضوع را تحت تأثیر قرار دهند. Smith & Rodriguez (2019) در تحقیقی تحت عنوان «تأثیر رسانه‌ها بر پذیرش رحم اجاره‌ای در اروپا: مطالعه‌ای مقایسه‌ای» پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی در نحوه پوشش رسانه‌ای این موضوع تأثیرات قابل توجهی بر نگرش‌های عمومی دارد موسوی و احمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان " تحلیل محتوای پوشش رسانه‌ای موضوع رحم اجاره‌ای در روزنامه‌های ایران" به تحلیل محتوای روزنامه‌های ایرانی در پوشش موضوع رحم اجاره‌ای می‌پردازد و تأثیرات آن بر نگرش‌های عمومی و سیاست‌گذاری‌ها را بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که رسانه‌ها در ایران بیشتر به مسائل اخلاقی و قانونی پرداخته‌اند و کمتر به جنبه‌های انسانی و تجربی توجه کرده‌اند. رضایی و کریمی (۱۴۰۰) به "بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر نگرش‌های عمومی نسبت به رحم اجاره‌ای: مطالعه موردی اینستاگرام" می‌پردازند، این تحقیق به بررسی نگرش‌های عمومی نسبت به رحم اجاره‌ای در ایران پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که محتواهای احساسی و تجربیات شخصی در این پلتفرم‌ها نقش مهمی در شکل‌دهی به نگرش‌های عمومی دارد.

این تحقیقات به بررسی جوانب مختلف تأثیر رسانه‌ها بر نگرش‌ها نسبت به رحم اجاره‌ای پرداخته و نشان می‌دهند که نحوه پوشش، قاب‌بندی و ارائه اطلاعات در رسانه‌ها می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر نگرش‌های عمومی داشته باشد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شده است. براساس نظر Strauss & Corbin (1998) زمانی پژوهش کیفی مورد استفاده قرار می‌گیرد که دانسته‌های‌اندکی در مورد مسأله موردنظر وجود داشته باشد. از طرفی رویکردکیفی برای پژوهش‌های استقرایی و اکتشافی مناسب‌ترهستند زیرا منجربه ایجاد فرضیه‌ها و ارائه توضیحات کافی پیرامون پدیده مورد مطالعه می‌شوند. از آنجا که در این پژوهش تبیین نقش رسانه‌ها و برجسته‌سازی اطلاعات توسط آن‌ها نقطه کانونی در پژوهش محسوب می‌شد؛ دو فیلم سینمایی «بی‌مادر» و «تی‌تی» با موضوع رحم اجاره‌ای که در رتبه‌بندی سینمایی دارای امتیاز بالایی بودند، به‌عنوان ابزار رسانه‌ای توسط پژوهشگران انتخاب شدند و از شرکت‌کنندگان خواسته شد به‌عنوان پیش‌شرط ورود به نمونه پژوهش این دو فیلم را تماشا کنند. در نتیجه تصمیم گرفته شد تا براساس رویکرد تحلیل تماتیک (تحلیل مضمون) استفاده شود. این روش به محقق این امکان را می‌دهد تا داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها را به صورت عمیق بررسی کرده و مقوله‌های مختلف را شناسایی و تحلیل کند. همچنین تحلیل تماتیک این امکان را می‌دهد تا الگوها و مفاهیم اصلی را که در پاسخ‌های شرکت‌کنندگان پنهان است، شناسایی شوند. در واقع با توجه به پیچیدگی موضوع رحم اجاره‌ای و تأثیرات رسانه‌ای، تحلیل تماتیک می‌تواند به کشف تم‌های برجسته و تکرارشونده که نگرش‌ها و دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان را شکل می‌دهد، کمک کند.

در این پژوهش نمونه‌گیری به دو روش هدفمند و نظری صورت گرفته است. مشارکت‌کنندگان عبارت بودند از جامعه‌ای ناهمگن از همه اقشار جامعه با سطح تحصیلات از دیپلم تا دکترا و از سنین مختلف در رنج ۱۸-۶۰ سال و جنسیت‌های متفاوت که حاضر به تماشای دو فیلم بی‌مادر و تی‌تی بودند. در پژوهش حاضر پس از مصاحبه با ۱۷ نفر، پژوهشگران به اشباع نظری دست یافتند. همچنین برای جمع‌آوری اطلاعات، از تکنیک مصاحبهٔ کیفی عمیق از روش نیمه‌ساخت‌یافته استفاده شد. در ادامه جدول ۱ مشخصات شرکت‌کنندگان در این پژوهش نشان داده است.

جدول ۱. نمونه آماری پژوهش

Table 1. Research sample

ردیف Row	سن Age	تحصیلات Education	جنسیت Gender
1	59	دیپلم Diploma	زن Female
2	21	لیسانس Bachelor	زن Female
3	25	لیسانس Bachelor	مرد Male
4	18	دیپلم (دانشجو) Diploma (Student)	زن Female
5	33	فوق‌لیسانس Master	زن Female
6	27	فوق‌لیسانس Master	زن Female
7	51	دکتری PhD	مرد Male
8	45	لیسانس Bachelor	زن Female
9	30	دیپلم Diploma	مرد Male
10	46	فوق‌لیسانس Master	مرد Male
11	32	دکتری PhD	مرد Male
12	19	دیپلم Diploma	مرد Male
13	41	دکتری PhD	زن Female
14	56	لیسانس Bachelor	زن Female
15	39	فوق‌لیسانس Master	مرد Male
16	24	دیپلم (دانشجو) Diploma (Student)	مرد Male
17	40	دکتری PhD	زن Female

برای تعیین روایی و پایایی پژوهش حاضر از روش ارزیابی Lincoln & Guba (1985) که معادل روایی و پایایی در تحقیقات کمی است، استفاده گردید. بدین‌منظور بر پایه این روش؛ سه معیار اعتبار باورپذیری (Credibility)، انتقال‌پذیری (Transferability) و اطمینان‌پذیری (Dependability) جهت ارزیابی درنظر گرفته شد. در این روش با مقایسه مداوم در رویکرد نظریه زمینه‌ای Strauss & Corbin (1994) کدگذاری در سه مرحله باز (Open Coding)، محوری (Axial Coding) و انتخابی (Selective Coding) انجام گردید. برای کدگذاری داده‌ها پژوهشگران ابتدا با بررسی داده‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها در قالب داده‌های متنی و مشاهده‌ای و نیز با ارجاع به سؤال موجود تحلیل را آغاز نمودند و سپس مراحل کدگذاری به تفکیک سؤالات شروع شد. در مرحله اول یا کدگذاری باز، به بررسی متون (دست‌نوشته‌ها، یادداشت‌ها و اسناد) برای دریافت مفاهیم مکنون در اطلاعات پرداخته شد. این پژوهش با استفاده از رهیافت مقایسه‌های ثابت، کوشید تا مفاهیم را اشباع سازد و به دنبال مواردی جهت بازنمایی مفاهیم به اطلاعات جدیدی دست یافت و این کار تا زمانی که اطلاعات تازه‌ای پیدا نشد، ادامه یافت. مفاهیم شامل زیرمقولات یا مفاهیمی است که آن‌ها روی یک پیوستار قرار دارند. در این مرحله تقلیل داده‌ها صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این تحقیق، با تمرکز بر نقش رسانه‌ها در نگرش به رحم اجاره‌ای و با استفاده از نظریه برجسته‌سازی، سعی شده است تا تأثیر دو فیلم "تی‌تی" و "بی‌مادر" بر نگرش‌های عمومی نسبت به این پدیده بررسی شود. تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده پس از نمایش فیلم‌ها، نشان‌دهنده وجود قالب‌ها و مقوله‌های برجسته‌ای بود که در شکل‌دهی به این نگرش‌ها نقش داشتند. یکی از مقوله‌های مهم که از داده‌ها استخراج شد، فقر فزاینده است. این تم به تأثیر اقتصادی و اجتماعی رحم اجاره‌ای بر زنان جایگزین اشاره دارد، به‌ویژه در جوامعی که فقر و نابرابری اقتصادی به‌شدت برجسته است. مقوله دیگر، کنترل‌گری و نفوذ والدین سفارش‌دهنده بر مادر جایگزین است که نشان‌دهنده میزان دخالت و کنترل والدین سفارش‌دهنده در زندگی و تصمیمات مادر جایگزین است. غیرعادی جلوه دادن زنان جایگزین نیز از دیگر مقوله‌های شناسایی‌شده بود که نشان‌دهنده دیدگاه‌های اجتماعی منفی و انگ اجتماعی نسبت به این زنان است و رسانه تلاش می‌کنند تا برای جذاب شدن و بیشتر شنیده شدن از این مقوله استفاده بیشتری کنند. علاوه بر این، مقوله وسوسه خیانت به‌عنوان یکی دیگر از تم‌ها، به چالش‌های اخلاقی و روان‌شناختی مرتبط با رحم اجاره‌ای می‌پردازد. وابستگی فزاینده به جنین و فرار، نیز نشان‌دهنده مشکلات احساسی و روانی است که ممکن است در طول فرآیند برای مادر جایگزین ایجاد شود. در نهایت، انگ اجتماعی به موقعیت‌های اجتماعی اشاره دارد که این زنان با آن‌ها مواجه می‌شوند، که ممکن است منجر به انزوای اجتماعی و مشکلات روانی بیشتری شود.

این قالب‌ها و مقوله‌ها نه‌تنها نگرش‌های فعلی نسبت به رحم اجاره‌ای را منعکس می‌کنند، بلکه نشان‌دهنده تأثیرات عمیق‌تر رسانه‌ها در شکل‌دهی به این نگرش‌ها و برجسته‌سازی جنبه‌های خاصی از این پدیده اجتماعی هستند. در ادامه هرکدام از مقوله‌ها به صورت مفصل و عمیق مورد واکاوی قرارگرفته‌اند.

۱. فقر فزاینده

هدف درصد بسیار بالایی از زنانی که قرارداد رحم اجاره‌ای را امضا می‌کنند و خودشان را در شرایط آسیب‌پذیری این دوران قرار می‌دهند، کسب سود مالی است. نیاز مالی و مشکلات اقتصادی از جمله مسائلی است که زنان را به اجاره رحم می‌کشاند و رسانه‌ها نیز این مسأله را به خوبی نشان می‌دهند در هر دو فیلم بی‌مادر و تی‌تی، زنانی نشان داده می‌شود که برای رهایی خود از فقر و برای تأمین معاش زندگی خود از این مسأله استفاده می‌کنند. در فیلم تی‌تی، مادر جایگزین که همان تی‌تی است علاوه‌بر نگاه آرمانی که در جنب اجاره دادن رحمش درنظر دارد؛ در تلاش است با پول اجاره دادن رحم خود، خانه‌اش را تکمیل کند و یک پراید بخرد و در سکانس‌های متعدد می‌بینیم که او به گران شدن بلوک و سیمان اشاره می‌کند. در فیلم بی‌مادر نیز مسأله فقر به‌خوبی به تصویر کشیده شده و مادر برای درمان فرزند خود و مهیا کردن هزینه‌های جراحی رحم خودش را اجاره می‌دهد. مشارکت‌کننده شماره ۲ که دانشجوی جامعه‌شناسی است، در این زمینه می‌گوید: می‌توان در وصف این فیلم (بی‌مادر) گفت که داشتن فقر آدم را وادار به انجام هر کاری می‌کند. از فروختن مال تا فروختن جان! یکسری نداشته‌هایشان را با پول می‌خرند و یک سری داشته‌هایشان را برای پول می‌فروشند.

۲. کنترل‌گری و نفوذ والدین سفارش دهنده بر مادر جایگزین

بسیاری از زوجین مبتلا به ناباروری رحم جایگزین را آخرین شانس و فرصت خود جهت فرزندپروری دانسته و رحم جایگزین را فرصتی در راستای تحقق رویای خود می‌دانند و در نتیجه تلاش می‌کنند تمامی رفتارها و حالات مادر جایگزین راکنترل کنند. در دو فیلم مورد نظر این پژوهش این نوع رفتارها و کنترل‌گری‌ها به خوبی نمایش داده شده و مشارکت‌کنندگان

نیز به آن اشاره داشته‌اند. از جمله مشارکت‌کننده شماره ۷ که یک مرد ۵۱ ساله کارمند و دارای مدرک دکتری است، می‌گوید: در فیلم تی‌تی شاهد دخالت‌های زیاد زن و مردی که والدین اصلی بودند، هستیم. آن‌ها حتی رفت و آمدهای تی‌تی را کنترل می‌کردند و برایشان مهم بود چه کسانی به خانه او می‌آیند که به نظرم امر جالبی نبود اما برخی از مشارکت‌کنندگان کنترل و نفوذ مادر سفارش‌دهنده را امری طبیعی قلمدار می‌کردند و حتی معتقد بودند مادر سفارش‌دهنده حق دارد نگران فرزندش باشد. به‌عنوان مثال مشارکت‌کننده شماره ۵ (یک زن ۳۳ ساله با تحصیلات فوق‌لیسانس) می‌گوید: «خب باید حق بدیم دیگه بعد از چندسال دارند بچه دارمی‌شن، من اگه جای اونا بودم اصلا میاوردمش خونه همش جلوی چشم خودم باشه». یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان که مرد است و ۴۶ سال سن دارد، می‌گوید: «باید مراقب بود، قرص‌هاشو درست بخوره. جاهای خطرناک نره. کارهای خطرناک نکنه. خب اگه مواظب نباشه همین بچه‌ای هم که به سختی دارن به دست میارن، ممکنه سقط بشه و خدای نکرده از بین بره».

۳. غیرعادی جلوه دادن زنان جایگزین

این‌که یک زن حاضر می‌شود که عضوی از اعضای بدن خود را به اجاره دیگری بسپارد، ممکن است در وهله اول عملی نامتعارف در نظرگرفته شود. رسانه‌ها از این منظر استفاده می‌کنند و جهت توجه مخاطبان را پرنگ‌تر به نمایش می‌گذارند. در فیلم تی‌تی شاهد این موضوع هستیم که بازیگر نقش مادر جایگزین، زنی ساده، نامتعارف و غیرعادی جلوه داده می‌شود که با اشباح و ارواح در تماس است. در این ارتباط یکی از مشارکت‌کنندگان که یک زن ۲۷ ساله و مجرد است، می‌گوید: «این موضوع که یک زن رحم خود را بفروشد کاری نامعقول است و به‌نظرم شأن انسانیت را از بین می‌برد و یک انسان با عقل سلیم و روحیه عادی چنین کاری نمی‌کند». مشارکت‌کننده شماره ۱۱ هم معتقد است: «اجاره دادن رحم به‌نظرم کاری بسیار نادرست و بی‌اخلاقانه است و هر زنی حاضر نمی‌شود چنین کاری انجام بده و به‌نظرم این‌که با بدن خودش این کار را انجام دهد، ظلم به خودش می‌کند و از یک انسان عادی بعید است».

٤. وسوسه خیانت

رسانه‌ها با جذاب کردن موضوع همیشه به دنبال توجه مخاطب هستند. می‌دانیم که خیانت و نمایش آن می‌تواند یک گره خوب و مسأله جذابی برای جلب مخاطب برای یک فیلم باشد. در هر دو فیلم تی‌تی و فیلم بی‌مادر؛ مسأله خیانت به نمایش کشیده می‌شود. مشارکت‌کننده شماره ۱ می‌گوید: «ممکن است این زنان همان موقع و یا حتی سال‌ها بعد ممکنه با شوهر زن روی هم بریزن. چه کار دیگه می‌تونه بکنه؟ درد نازایی باشه و هوو هم بیاد؟؟؟» مشارکت‌کننده شماره ۱۴ هم عقیده دارد: «به نظرم این فیلم‌ها به‌جای این‌که رحم اجاره‌ای رو به‌عنوان یک پدیده خوب معرفی کنند، سعی می‌کنن نکات منفی اونو نشون بدن البته که این‌ها فیلم هستند و نباید خیلی جدی گرفت‌شون و درگیرشون شد ولی باز هم تأثیرشون رو روی مخاطب می‌گذارن مثلاً در همین فیلم بی‌مادر نشون می‌ده که چطور بین زنی که رحم خودش رو اجاره داده با امیرعلی (شوهر اجاره‌کننده) رابطه‌ای شکل می‌گیره. منتهی ما توی دنیای واقعی باید فکر کنیم ببینم چند درصد از این اتفاق‌ها می‌افته؟!».

۵. وابستگی فزاینده به جنین و فرار

یکی از اولین سؤالاتی‌که اکثر اوقات در رحم اجاره‌ای به ذهن مخاطب خطور می‌کند، مسأله وابستگی مادر جایگزین به کودک است. در هر دو فیلم تی‌تی و بی‌مادر نشان داده می‌شود که مادران به جنین داخل شکم‌شان وابسته شده و حتی تصمیم

می‌گیرند نوزاد را برای خودشان نگه دارند یا با آن فرار کنند که این مسأله بسیار مشکل‌آفرین است. مشارکت‌کننده شماره ۶ می‌گوید: «من همیشه فکر می‌کردم که آیا این زنان چگونه ممکن است این بچه را که توی شکم‌شان دارند پرورش می‌دهند و با خون و گوشت‌شان عجین می‌شود را تحویل دهند! آخه حس مادری پس کجا می‌رود». مشارکت‌کننده شماره ۱۷ که یک خانم دارای مدرک دکتری‌ست، می‌گوید: «به‌نظر من اون زن (مادر جایگزین) تا ابد به اون به فکر می‌کنه و ذهنش هیچ وقت از این گره رها نمی‌شه». مشارکت‌کننده شماره ۹ هم عقیده دارد: «به‌نظرم خیلی طبیعی هست که بچه رو پس نده؛ مثل یه مادر...».

٦. انگ اجتماعی

دیدگاه‌های مختلفی در مورد مادر جایگزین وجود داشت. عدم آگاهی از نحوه انجام جایگزینی و این رویکرد که مادر جایگزین مفاهیم مادر بودن را از طریق «فروش فرزند خود» نقض می‌کند، باعث می‌شود که برخی او را به‌عنوان «زن بد» قضاوت کنند. در گروه‌های اقتصادی و اجتماعی پایین‌تر و یا گروه‌های مسن با تحصیلات پایین‌تر، مفاهیم پزشکی و لقاح مصنوعی مبهم و غیرواقعی هستند. همچنین گاهی اوقات استفاده از این روش‌ها با ارزش‌های جامعه و مذهب در تضاد تلقی می‌شود. مشارکت‌کننده شماره ۱۶ که یک مرد ۲۴ ساله است معتقد بود که: «به خاطر ناآگاهی که در مورد رحم اجاره‌ای وجود دارد، مردم قضاوت‌های نادرست می‌کنند. کاش بشه اطلاع رسانی بیشتری کرد». در همین‌باره مشارکت‌کننده شماره ۵ می‌گوید: «به‌نظرم هر کار کنیم مردم بازم حرف خودشونو می‌زنن و زن رحم اجاره‌ای مجبوره که به کسی نگه و کارش رو پنهان کنه چون همش باید توضیح بده که چیه و چرا؟ چند پول گرفتی؟ حالا مادر اصلی بچه کی هست؟ چرا بچه‌دار نشدند؟ چطوری تو رو پیدا کردند، شوهرش چی؟ باهاش رابطه داری؟ شوهرت خبر داره؟ شوهرت چه‌طور راضی شد؟ و هزار تا سؤال دیگه. مردم فضول هستند دیگه...». مشارکت‌کننده شماره ۱۵ هم که مردی با مدرک فوق‌لیسانس است، می‌گوید: «این وظیفه رسانه‌هایی از این قبیل هست که به مردم نشون بدهند که رحم اجاره‌ای برای جامعه مفید هست و زنانی که دست به چنین عملی می‌زنند لزوماً آدمای بدی نیستند و به‌خاطر مشکلات اقتصادی که جامعه به اون‌ها تحمیل کرده دست به چنین کاری زدند و سعی می‌کنند از یک راه آبرومند و خیلی سخت از نظر من پول دربیارن».

جدول ۲. مفاهیم و مقوله‌ها

Table 2. Concepts and Categories

ردیف Row	مفاهیم Concepts	مقوله محوری Core Category
1	فقر، مسائل مالی، بدهکاری، ورشکستگی، وام Poverty, Financial Issues, Debt, Bankruptcy, Loan	فقر فزاینده Increasing Poverty
2	کنترل رفت‌وآمدهای مادر جایگزین، کنترل بر تغذیه مادر جایگزین، کنترل Control of Surrogate's Movements, Control of Surrogate's Nutrition, Control	کنترل‌گری و نفوذ والدین سفارش‌دهنده Controlling and Influence of Intended Parents
3	عجیب و غریب بودن، کارهای نامعقول انجام دادن، نامتعارف بودن امر جایگزینی و رحم اجاره‌ای Being Strange, Doing Irrational Acts, Unconventional Nature of Surrogacy	غیرعادی جلوه دادن زنان جایگزین Portraying Surrogate Women as Abnormal
4	بی‌اعتمادی به مادر جایگزین، حسادت‌های زنانه، خیانت Distrust of Surrogate, Female Jealousy, Betrayal	وسوسه خیانت Temptation of Betrayal
5	دلبستگی به فرزند، مهر مادری، حس مادری Attachment to Child, Maternal Affection, Motherly Feeling	وابستگی فزاینده به جنین و فرار Increasing Attachment to Fetus and Escape
6	شرم، پنهان‌کاری، قضاوت نادرست، بی‌اطلاعی و ناآگاهی Shame, Secrecy, Misjudgment, Ignorance and Unawareness	انگ اجتماعی Social Stigma

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه طیف گسترده‌ای از روش‌های پزشکی باروری-که معمولاً به‌عنوان فناوری‌های باروری کمک‌کننده (Assisted Reproductive Technologies(ART)) شناخته می‌شوند- برای کمک به زوج‌ها یا افراد نابارور در دستیابی به فرزند وجود دارد. درمان‌ها می‌توانند شامل لقاح آزمایشگاهی (In Vitro Fertilization(IVF))، داروهای باروری، تخمک‌های اهدایی (Donor Gametes) و رحم جایگزین باشد. پروسه رحم جایگزین دارای یک تابو است و اصولاً اطلاعات کمی در مورد آن وجود دارد. آن دسته از زنانی که مادر جایگزین می‌شوند، ممکن است از سوی جامعه مورد قضاوت واقع شوند و یا احترام مناسبی به آن‌ها داده نشود یا به بیان دیگر از سوی جامعه غیرعادی تلقی شوند. رسانه‌ها به‌عنوان یک ابزار ارتباطی قدرتمند می‌توانند نقش به‌سزایی در معرفی این پدیده به صورت مثبت یا منفی داشته باشند. براساس دیدگاه نظریه برجسته‌سازی، رسانه‌ها با بزرگ کردن و واولویت دادن به برخی موضوعات بر اولویت‌های مردم تأثیر می‌گذارند. این پژوهش بر نقش رسانه‌ها در گسترش آگاهی عموم مردم نسبت به رحم اجاره‌ای متمرکز است و با تأکید بر دو فیلم تی‌تی به کارگردانی آیدا پناهنده محصول ۱۳۹۹ و فیلم بی‌مادر با کارگردانی سید مرتضی فاطمی محصول ۱۴۰۰ به واکاوی دیدگاه عمومی جامعه نسبت به پدیده رحم اجاره‌ای پرداخته است.

واکاوی نتایج حاصله نشان می‌دهد که رسانه‌ها چگونه با انتخاب و اولویت‌بندی موضوعات خاص، نگرش‌ها و ادراکات عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. طبق نظریه برجسته‌سازی، رسانه‌ها از طریق تمرکز و برجسته‌سازی برخی از جنبه‌های خاص یک موضوع، می‌توانند ادراکات مخاطبان را به سمت اولویت‌های تعیین‌شده خود سوق دهند (McCombs & Shaw, 1972). در این پژوهش، مشاهده شد که رسانه‌ها از طریق نمایش فیلم‌هایی مانند "تی‌تی" و "بی‌مادر"، با برجسته‌سازی موضوعات منفی مرتبط با رحم جایگزین مانند فقر، وابستگی عاطفی و انگ اجتماعی، توانسته‌اند نگرش‌های منفی و نگرانی‌های اخلاقی را در مخاطبان تقویت کنند.

به‌عنوان مثال، نمایش مکرر فقر زنان جایگزین در این فیلم‌ها باعث شده است که مخاطبان رحم جایگزین را به‌عنوان یک فرآیند اقتصادی منفی و بهره‌برداری از زنان فقیر ببینند، درحالی‌که سایر جنبه‌های این فرآیند مانند همدلی و نوع‌دوستی که ممکن است در واقعیت وجود داشته باشد، نادیده گرفته شده است. این یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین که به بررسی نقش رسانه‌ها در شکل‌دهی به نگرش‌ها و باورهای عمومی پرداخته‌اند، همخوانی دارد (Blyth, 1994؛ Panitch, 2011؛ Entman, 1993).

همچنین براساس نظریه برجسته‌سازی در هر دو فیلم تأکید زیادی بر فقر زنان جایگزین شده و تأکید می‌شود که زنان بر اثر مشکلات اقتصادی است که تن به این کار می‌دهند. طبق نظریه برجسته‌سازی، رسانه‌های جمعی تعیین می‌کنند که ما درباره چه بیندیشیم و نگران چه باشیم.آن‌چه نمایش فقر زنان جایگزین در هر دو فیلم است، آن سوی مسأله را که همدلی و احساسات (و حتی خدمت به بشریت) است را پنهان می‌کند. در بسیاری از پژوهش‌ها مادران جایگزین مشارکت خود را نوع‌دوستانه (با وجود دریافت دستمزد) می‌دانستند زیرا آن‌ها «هدیه‌ای» به خانواده‌ای دیگر ارائه می‌کردند که به زنان دیگر این امکان را می‌دهد تا خانواده داشته باشند (Pande, 2011).

از جمله مفاهیم دیگری که فیلم تی‌تی و بی‌مادر در تلاش بودنند در فرایند رحم اجاره‌ای به نمایش بگذارند، مفهوم فرار و وابستگی به جنین است. اساساً کارگردان‌ها و نویسندگان در فیلم‌ها به‌صورت آشکار براساس سیستم دروازه‌بانی به اولویت‌بخشی و تقدم و تأخر بخشیدن به موضوعات و رویدادها به ارزش‌گذاری، بزرگ‌نمایی و برجسته‌سازی آن‌ها می‌پردازند. داعیه برجسته‌سازی این است که مخاطبان این برجستگی‌ها را از رسانه‌ها می‌گیرند و آن را همراه مجموعه مشابهی از ارزش‌ها در دستور کارهای شخصی خود می‌گنجانند. در رحم اجاره‌ای آن‌چه از طریق رسانه‌ها برجسته می‌شود وابستگی مادر به جنین داخل رحمش است و این که در پایان بارداری او تلاش می‌کند که فرزند را برای خود نگه دارد و با او به جایی امن دو از

دسترس والدین اصلی فرار کند اما براساس نتایج پژوهش‌های صورت‌گرفته، تخمین زده می‌شود که بیش از ۹۹ درصد از این زنان به میل خود کودک را همان‌طور که به صورت قراردادی توافق کرده بودند، رها کردند. کمتر از یک دهم از ۱٪ پرونده‌های رحم جایگزین به درگیری‌های دادگاه ختم می‌شود (Keen, 2007). علاوه‌بر این اکثر جایگزین‌ها رضایت بالایی از فرآیند رها کردن کودک را گزارش کرده‌اند و هیچ مشکل روان‌شناختی را در نتیجه رها کردن او، ارائه نکرده‌اند (Baslington, 2002). اکثر جایگزین گزارش می‌دهند که رها کردن نوزاد یک رویداد خوشحال‌کننده است. مطالعات طولی نشان می‌دهد که این نگرش‌ها در طول زمان ثابت می‌مانند (Teman, 2006؛ Pachankis, 2018).

مسأله دیگری که رسانه‌ها در نمایش رحم اجاره‌ای برجسته می‌کنند، انگ اجتماعی است. انگ شرایطی حاکی از بر چسب زدن به گونه‌ای است که فرد از محیط خویش بنا به دلایل فیزیکی و یا روانی متمایز شده و در حالت وصله ناجور بودن قرار می‌گیرد. در نظریه گافمن، ننگ یک ویژگی، رفتار یا خصوصیتی است که از نظر اجتماعی به شیوه‌ای خاص بی‌اعتبار است. این امر باعث می‌شود که فرد از نظر ذهنی توسط دیگران در قالب کلیشه‌ای نامطلوب و طردشده طبقه‌بندی شود تا در یک کلیشه عادی و پذیرفته‌شده (Baslington, 2002). در حقیقت، عدم آگاهی از نحوه انجام جایگزینی باعث می‌شود برخی مادر جایگزین را به‌عنوان «زن بد» قضاوت کنند. همچنین مسائلی چون انگ فروش نوزاد، کالایی شدن بدن و سوءاستفاده از بدن، بی‌دین و لاقید بودن و... می‌تواند وضعیت بدتری برای جایگزین‌ها ایجاد کند. بدیهی است تصویر رسانه‌ای از رحم جایگزین می‌تواند بر افکار عمومی تأثیر بگذارد و به بدنامی آن کمک کند. رسانه‌ها ممکن است داستان‌ها را با تمرکز بر موارد شدید یا معضلات اخلاقی هیجان‌انگیز کنند که همین امر می‌تواند نگرش‌های منفی را تقویت کند. Jenn (2013) در مقاله خود با عنوان «رحم اجاره‌ای و رسانه» در مورد نقش منفی رسانه‌ها در راستای کسب درآمد بیشتر یا افزایش تیراژ خود با گزارش اخبار منفی و بزرگ‌نمایی‌شده مربوط به رحم اجاره‌ای و مادر جایگزین می‌نویسد. او همچنین به نحوه برخورد خبرنگاران و ویراستاران با چنین داستان‌هایی اشاره نموده تا بدین‌وسیله بیننده و آمار خود را افزایش دهند. تحقیقات Jenn (2013) نشان می‌دهد درام و منفی‌گرایی باعث افزایش مخاطب برای آن‌ها می‌شود، که به نوبه خود، تیراژ کتاب‌های جیبی آن‌ها را گسترش می‌دهد (Dicshita, 2015)

واکاوی یافته‌ها و بررسی نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که رسانه‌ها نقشی کلیدی در اطلاع‌رسانی و برجسته‌سازی اطلاعات به جامعه و شکل دادن به ادراکات و قضاوت در مورد مسائل اجتماعی، به‌ویژه در مورد موضوعاتی که دانش کافی و یا تجربه کافی در مورد آن‌ها وجود ندارد، ایفا می‌کنند. در واقع موضوع رحم جایگزین یکی از موضوعاتی است که بحث‌های عمومی زیادی در جامعه ایجادکرده است. درمسائل مربوط به رحم جایگزین/مادر جایگزین نیاز مبرمی به پوشش مثبت رسانه‌ها وجود دارد. رسانه‌ها باید پوشش یا پخش تلویزیونی خود را در مورد مسائل حقوقی و واقعیت این‌گونه مواردرا گسترش دهند. با تصدیق مردم از همه منظر، آن‌ها می‌توانند مفهوم را بسیار عمیق‌تر درک کنند و بهتر آن را بپذیرند. این امر به مادران جایگزین کمک می‌کند تا از مسائل مربوط به رحم جایگزین آگاه بوده، حقوق خود را درک کرده و زندگی بهتر و محترمانه‌ای با کرامت و حقوق اولیه انسانی برای زندگی داشته باشند.

در نهایت، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که فرآیندهای برجسته‌سازی از طریق رسانه‌ها می‌توانند به‌طور مؤثری نگرش‌های عمومی نسبت به رحم جایگزین را تحت تأثیر قرار دهند و بر شکل‌گیری تابوها و انگ‌های اجتماعی پیرامون این موضوع تأثیرگذار باشند. از این‌رو، برای مقابله با این نگرش‌های منفی، نیاز به پوشش رسانه‌ای جامع‌تر و متوازن‌تری وجود دارد که جنبه‌های مثبت و نوع‌دوستانه رحم جایگزین را نیز دربرگیرد.

پیشنهادهای پژوهش

رسانه‌ها با افزایش آگاهی نسبت به رحم اجاره‌ای، می‌تواند عامل مؤثری در شناخت این پدیده علمی و اجتماعی باشند،

لذا با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهادهای زیر می‌توانند رهگشا باشند.

*واکاوی یافته‌های در این پژوهش نشان داد که رسانه‌ها حداقل در دو فیلم مورد بررسی، نگاه مثبتی به پدیده رحم اجاره‌ای نداشته‌اند، در نتیجه پیشنهاد می‌شود که جهت معرفی بهتر ابعاد این پدیده، فیلم‌ها وسریال‌هایی با نگاه و نگرش مثبت و یا حداقل بدون قضاوت ساخته شود.

*رسانه‌های مختلف از جمله روزنامه‌ها و شبکه‌های مجازی می‌توانند با از بین بردن قضاوت‌های نامناسب در مورد رحم اجاره‌ای به نمایش روشن، شفاف و بدون غرض‌ورزی این پدیده بپردازند.

*رسانه‌های علمی و پژوهشی برای جلوگیری از سوءاستفاده‌ها در پدیده رحم اجاره‌ای به اطلاع‌رسانی صحیح و تشریح ابعاد علمی و قانونی آن بپردازند.

در نهایت ازآنجاکه پژوهش حاضر با تکیه بر دو فیلم تی‌تی و بی‌مادر به بررسی مساله موردنظر پرداخته شده است، برای درک جامع‌تر از تأثیر رسانه‌ها بر نگرش به رحم جایگزین، پیشنهاد می‌شود که به جای تمرکز صرف بر فیلم‌های سینمایی، سایر رسانه‌های دیداری و شنیداری مانند سریال‌های تلویزیونی، مستندها و برنامه‌های گفت‌وگویی نیز بررسی شوند. این رویکرد به تحلیل کامل‌تری از نحوه بازنمایی این موضوع در رسانه‌های مختلف کمک می‌کند.

این پیشنهادها می‌توانند به بهبود کیفیت پژوهش‌های آینده در زمینه تأثیر رسانه‌ها بر نگرش‌های عمومی به رحم جایگزین و توسعه راهبردهای کاربردی برای کاهش تابوها و انگ‌های اجتماعی مرتبط با این موضوع کمک کنند.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

References

Abdolalizadeh, M., Shahmansoory, B., & Pourjebeli, R. (2023). Investigating the impact of media on smuggled cosmetics and toiletries consumption. *International Journal of Digital Content Management (IJDCM), 4*(7), 59–82. https://doi.org/10.22054/dcm.2022.71155.1172

Baslington, H. (2002). The social organization of surrogacy: Relinquishing a baby and the role of payment in the psychological detachment process. *Journal of Health Psychology, 7*(1), 57–71. https://doi.org/10.1177/1359105302007001652

Blyth, E. (1994). I wanted to be interesting. I wanted to be able to say 'I've done something interesting with my life': Interviews with surrogate mothers in Britain. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 12*(3), 189–198. https://doi.org/10.1080/02646839408408885

Choi, W., Bak, H., An, J., Zhang, Y., & Stvilia, B. (2025). College students' credibility assessments of GenAI-generated information for academic tasks: An interview study. *Journal of the Association for Information Science and Technology, 76*(6), 867–883. https://doi.org/10.1002/asi.24978

Ciccarelli, J. C., & Beckman, L. J. (2005). Navigating rough waters: An overview of psychological aspects of surrogacy. *Journal of Social Issues, 61*(1), 21–43. https://doi.org/10.1111/j.0022-4537.2005.00392.x

Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice, 39*(3), 124–130. https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903_2

Go, J. (2023). Postcolonial thought and social theory. In *Social Theory Re-Wired* (pp. 398–404). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003320609-50

Hermida, A. (2012). Social journalism: Exploring how social media is shaping journalism. In *The Handbook of Global Online Journalism* (Vol. 12, pp. 309–328). https://doi.org/10.1002/9781118313978.ch17

Jadva, V., Imrie, S., & Golombok, S. (2015). Surrogate mothers 10 years on: A longitudinal study of psychological well-being and relationships with the parents and child. *Human Reproduction, 30*(2), 373–379. https://doi.org/10.1093/humrep/deu339

Kamali, Z. (2018). Investigating the application of highlighting theory in academic libraries and information centers in Tehran (Master thesis). Shahid Bahoner University of Kerman. (In Persian).

Keen, J. (2007, January 22). Surrogate relishes unique role. *USA Today*. http://www.usatoday.com/news/health/2007-01-22-surrogaterolex.html

Kirkman, M., & Kirkman, A. (2002). Sister-to-sister gestational surrogacy 13 years on: A narrative of parenthood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 20*(3), 135–147. https://doi.org/10.1080/026468302760270791

Klock, S. C., & Covington, S. N. (2015). Results of the Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2 among gestational surrogacy candidates. *International Journal of Gynecology & Obstetrics, 130*(3), 257–260. https://doi.org/10.1016/j.ijgo.2015.03.030

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage. https://doi.org/10.1016/0147-1767(85)90062-8

Mason, L., Ronconi, A., Carretti, B., Nardin, S., & Tarchi, C. (2023). Highlighting and highlighted information in text comprehension and learning from digital reading. *Journal of Computer Assisted Learning.* https://doi.org/10.1111/jcal.12903

McCombs, M. E., Shaw, D. L., & Weaver, D. H. (2018). New directions in agenda-setting theory and research. In *Advances in Foundational Mass Communication Theories* (pp. 131–152). Routledge. https://doi.org/10.1080/15205436.2014.964871

Ozmen Akalin, A. (2023). *Offering theory: Reading in sociography*. https://doi.org/10.1177/00943061231155321x

Pande, A. (2011). Commercial surrogacy in India: Manufacturing a perfect mother-worker. *Signs: Journal of Women in Culture and Society, 35*(4), 969–992. https://doi.org/10.1086/651043

Potter, W. J. (2011). Conceptualizing mass media effect. *Journal of Communication, 61*(5), 896–915. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2011.01586.x

Proaño, D. (2021). Digital highlighting and note taking in academia: Empirical research to inform design for digital reading technologies.

Raj, M. K. (2010). *Motherhood in India: Glorification without empowerment?* Routledge. https://doi.org/10.4103/nms.nms_19_19

Siegel, S. (2022). Salience principles for democracy. In *Salience* (pp. 235–266). England: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351202114-14

Strauss, A., & Corbin, J. (1994). Grounded theory methodology: An overview. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 273–285). Sage Publications, Inc. https://psycnet.apa.org/record/1994-98625-016

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques & procedures for developing grounded theory*. Sage.

Stiers, D., & Dassonneville, R. (2025). How parties can shape their competence reputations: Issue attention, position and performance. *European Journal of Political Research, 64*(3), 1095–1119. https://doi.org/10.1111/1475-6765.12730

Trienes, J., Schlötterer, J., Li, J. J., & Seifert, C. (2025). Behavioral analysis of information salience in large language models. *arXiv preprint arXiv:2502.14613. https://doi.org/10.18653/v1/2025.findings-acl.1204*